

JOAN NIEUHOFS
ZEE en LANT-
REI Z E,
door verscheide Gewesten van
OOSTINDIEN,

Behelzende

veele zeltzaame en wonderlijke voorvallen
en geschiedenissen.

Beneffens

Een beschrijving van lantschappen, steden, dieren, gewassen,
draghten, zeden en godsdienst der inwoonders:

En inzonderheit

een wijtloopig verhael der Stad

BATAVIA,

Verciert doorgaens met verscheide Koopere Platen.

AMSTERDAM,

Voor de Weduwe van JACOB VAN MEURS, op de Keizers-gracht. 1682.

Men diepte op 30, 36, en 40 vademmen, by kans een halve myl van het lant, schoone zant-gront, en traghte boven het Robben eilant te zeilen. Maer het wiert tegen den avont heel stil: dies most men weder, tot groot onbenoegen des volks, in zee steeken, en had den Tafel-bergh twee of drie mylen van ons.

Komen
in de Tafel-
bay.

Den negenden hadden wy den Tafel-bergh omtrent drie mylen van ons: kregen des middaghs een brave koelte, uit den zuid-weste, en racten eindelijk, na zoo veel zwervens, in de Tafel-bay, op vyf vademmen schoone zant-gront, ten anker.

Aldaer lagh het Galjoot de Vos, daer *Jan Zymenz* Schipper op was.

De Heer Commandeur *Rietbeek*, die van wegen de Oostindische Compagnie, aen de Kaep gebod, zond datelijk een sloep met visch, en een loots, die ons binnen braght.

Wy hadden tot hier toe acht doden, en ruim veertigh zieken gehad. Daer en boven was veel van ons volk zoo dapper aen de scheurbuik vast, en daer door afgemat, dat het hoogh tyt was, om verversching te krygen: naerdien het schip qualijk langer door hen bestiert kon werden.

Ik voer aenstonts met den schipper *Kornelis Just* aen lant, en braght een deel mostert-bladen mee, om te kookken, tot verversching des volks, te scheep.

De fiskael quam aen boort, en verbod het handelen met de Hottentots, en des nachts aen lant te blyven, zonder last van den Kommandeur *Rietbeek*. Voorts wert water bestelt, en aen boort gebraght, dat aldaer heel goet, en gemakkelijk te bekomen is.

Drack
komt
binnen.

Den twaelfden quam het schip de Draek binnen, en liet zijn anker achter het Robben-eilant vallen. Het waeide zoo hert, dat het zijn grote marszeil verloor.

Midlerwyle waeren wy met visschen doende: maer konden, van wegen den sterken lant wint, niet vangen.

Den 14, wanneer het weer wat bedaert was, korten wy het dichter na de wal. De Tafel bergh vertoonde zich toen helder en klaer, daer hy anders altijd met wolken bedekt is, die uit het lant komen en daer aen hangen blyven. Dit is een wis voorteken van onweer.

Wy gingen den zelven dag weer uit visschen, en vongen met een trek zoo veel, als de sloep voeren kon. Den Heer *Rietbeek* nam zoo veel voor hem, als veertien kruiwagen konden voeren. Al deze visch bestont in herders, die men langs het strant met hele scholen ziet zwemmen, en met een zege besluit.

De Draek quam nu eerst binnen in de Bay, en had vyftigh zieken plat te koy leggen, en zes en twintigh doden. De anderen waeren zoo zwak van scheurbuik, en andere ziekte geworden, dat zy verklaerden, indien het noch veertien dagen geduurt had, het zouden moeten opgeven, en laten dryven hebben: alzoo zy machtighloos waeren, en de Kaep qualijk konden krygen.

Wy vongen ondertusschen, als het weer toeliet, geduurigh geweldigh veel visch.

Den negentienden waeide de wint zoo heftigh over de Tafel-Bay, dat wy het pleght anker mosten laten vallen.

Tot den twee en twintigsten waeren wy doende met water te halen, en de boot uit te visschen.

De timmer-luiden gingen aen lant, om brant hout langs den oever van de zoute rievier, alwaer een deel kreupel bosch staet, te kappen: datmen daer slechts om 't kappen en 't halen heeft.

Den drie-en-twintigsten, ging ik met noch eenige over het gebergte, om eenigh wilt op te doen, tot aen de versche rivier: alwaer de Negers een geral van 300 beesten by een hadden; maer gingen, zo dra zy ons vernamen, teryl met hun beesten, zonder ons te verwaghten wegh.

Lantrog.

Wy zagen hele velden vol bloemen, als witte lelien, en tulpen. Men zagh'er ook vele patryzen, en reekalven, die zich aldaer met menighte onthouden.

Wy verstonden ook, dat'er een Rinoster, of neushoren, in een morasch vervallen was, die zich, van wegen zyne zwaerte, daer niet uit helpen kon.

Rinoster
of Neushoren
gevangen.

De Kommandeur *Rietbeek* stuerde eenige zoldaten derwarts, met musketten: maer de kogels stieten op zijn herde gerimpelde huid af. Dies zy hem een gat by de schoft in hakten, en daer in schoten

schoten, tot dat zy hem eindelijk doot kreegen.

De Horen wort noch aen de Kaep in het fort bewaert, en daer uit by wyle de gezontheit gedronken.

Den eersten van Lentemant was het schoon weer: maer veel van ons volk niet genegen om aen lant tegaen: uit oorzaak daer zoo weinigh te halen was, en alle ding te dier most betaelt worden.

Een musje arack koste zes stuyvers, een musje brandewyn twaelf stuyvers, en een watermeloen, zo groot als een kleine kokos noot, vyf schellingen: dat velen by hun klein gelt niet te pasquam om wat te koopen: zoo dat zy aen lant niet als verdriet zaegen: daer wel verversing was, maer zeer dier.

Des anderen daeghs verstonden wy, dat in de zoute rievier een walvisch gestrant was. Ik ging met onzen schipper en den Kommandeur *Rietbeek*, en zijn huis-vrouw en eenige meer om den zelve te bezien; die vry groot was.

Wy klommen daer boven op, en lieten den trompetter eens lustigh het deuntje, *Wilhelmus van Nassouwen*, op blazen.

De Zwartten halden'er hachten af, zoo groot als ze slepen konden, en begroevenze in het zant, om naderhant t'ecten.

Den zefsten zond de Heer *Rietbeek* eenigh volk na de Hottentots, om te zien of men wat beesten tegen root kooper, tobaks-pypen, en andere prullen kon verruilen: maer zodra zy de onzen vernamen, vlughten zy landwaerts in.

Den negenden was het stil, en klaer weer. Veel van ons volk ging aen lant, om hun goet te wassen: want dewyl wy des anderen daeghs meenden tzeil te gaen, zoo most een ieder zich daer na schikken.

Een deel kool, en twee schapen wert tot verversing voor de aenstaende reize aen boort gebragt: maer zeker een zobere verversing voor zoo veel volks; daer het na brande. Dan men kon niet anders bekomen.

Het volk haelde alle daegh, zolang men daer lagh, twee zakken vol groente, als koolsbladen, en witte beet, die wel de beste waeren, en moster-zaet bladen. Al het welck met wat spek gekookt, en twee mael des daghs

geschapt wiert: dat het volk verquikte.

De Kaep van Goede Hope leit op 34 graden, en 20 minuten, zuider brete, en verthoont zich als een peninsul of hangend eilant: want het paelten noorde aen het ander vast lant, met een enge streke lants, die ter weder zyden, met de zee of twee bayen bespoelt wort.

Daer zijn verscheide schone havens. Als de Tafel-bay, alzo na den bygelegen Tafel-bergh genaemt, die ruim vier mylen in 't ronde heeft: dies een hele vloot schepen gemakkelijk daer in en uit laveren kan, en dat met alle winden: behalve met een noordweste wint, die recht het gat invalt.

Aen het strant, beneden de Tafel-bay, by de versche rivier, heeft de Oostindische Kompagnie een vierkant Kasteel, Fort of Vesting, doen bouwen, genaemt de Goede hope: dat met geschut en krygs bezetting, tegens des vyants aanvallen, gesterkt is. In dit Kasteel heeft de Heer *Rietbeek* als, Kommandeur of opperhoofd, die van wegen de gemelde Kompagnie daer over gebiet, zijn woonplaetse en verblyf.

Daer by is een thuin van vyftien morgen lants, met allerley gewassen beplant.

Dicht aen de zoute rivier leit noch een reduitje.

Achter het Fort van Goede Hope zijn verscheide lanthuizen, en plaetsen, langs derievier net afgesteken, daer in kool, en andere groente redelijk wel tiert.

Deze plaetsen worden by verscheide luiden, uit Hollant derwaerts overgekomen, bewoont, en bebouwt, die gemeenlijk vrye luyden genoemt worden, en voor den vryen lantbouw, eenigh genot van hun gewassen en vruchten, aen den Gouverneur betalen en uitrekenen.

De gront aen de Kaep is merendeels van klei: waerdoor aldaer alles ook wassen wil: hoewel die op eenige plaetsen stenigh, schulpigh, en zandigh is.

Daer omtrent is veel geboomte, hoewel niet als kreupelbosch, dat goet om te branden is. Men zeit te landwaerts in zeer ongemene grote boom en groeien.

Kaep van Goede Hope.

Tafelbay.

Kasteel.

In de tuin groeien olyf oranje, perfik, aprikoos, en andere vruchtboomen.

De vlakke velden en dalen zijn met gras, en welriekende kruiden, en bloemen bewaſſen: en zouden ook rogge, taruwe, rys, en gerſt kunnen voortbrengen, indien zy daer daer mee bezaeit wierden.

Daer groeit grote en kleine zuuring met knobbelige wortelen, en velerlei geurigh vleefch-kruit: ook groeien aldaer tulpen, boomhuislook, en meer andere kruiden in 't wilt.

Daer groeit zeker worteltje in de aerde, die des winters de Hottentos braden, en in plaetſe van broot gebruyken.

Eenigen malen deze worteltjes ook tot meel.

De ſmaek van zommige is, als die van aert-ekelen of kaſtanien: hoewel andere als anys en zoetachtig ſmaken.

Op zekeren bergh, by het Fort van Goede-hope, zijn door de onzen eenige duizenden van wynſtokken, of wyngertloten geplant, die overvloedigh rype druiven, maer zuuragtige wyn geven.

Doch ſchoon, van wegen de goetheit des gronts, alles daer wel tieren en groeien wil, zoo doen evenwel de ſtormwinden zeer grote ſchade aen het gewas.

De ſterke en herde val-winden komen over de toppen van 't geberghte, inzonderheit in zomer, en Hooimant die zy gemeenlyk met dikke wolken bedekken, als 'er onweer ophanden is, en wacien met zulken kracht, dat het meeft al, wat boven de aerde is, verderft en vernielt wort. Dan gaet de zee zeer hol om dien ſtorm-hoek, en de ſchepen loopen, in het landen uit zee, groot gevaer.

Anders is de lucht omtrent de Kaep zeer goet, en altyt helder, niet te warm noch te kout.

In zomer en Hooimant is het daer herft en winter: als dan vrieft het daer dikwils, tot de dikte van een rug van een meſch.

In Wyn-Slaght en Wintermant waer 'er een zuidelykewint: dan is het daer kout, als in Hollant, by een noorde wint.

Het regent 'er dan dikwils zoo ſterk, als of het met emmeren goot: en vloeit

het water over het lage lant heen; tot deſſelfs groote vruchtbaerheit: want het lant wort door de regen verfrifcht en groen.

Het lant is rijk van allerlei tam, en wilt viervoetigh gedierte, en gevoelt.

Gediertē
aen de
Kaep.

Daer zijn zekere vogels Pinguwys, *Flamengos*, *Antenayas*, *Alkatraces*, *Fayſons*, *gavoitoyns*, *Garagians*, Jan van Genten, Kaep vogels en andere.

De pinguwys zijn langzaam van gang, en kunnen lichtelyk op lant met loopen achterhaelt worden. Uit hun neſt zijn zy niet als met ſtokken te krijgen: en wanneer zy daer op betrapt worden, zy zoeken zich met ſel byten te verdedigen.

Men heeft 'er ook patryzen feſanten, rotganſen, quakkelen, kraien, velerlei muſſchen, bergh-enden met gele nekken, pylſtarten, telingen, ſmienten, hout en water-ſnippen,

Slobben of halve enden. Daer zijn overvloedelyk veel zekere zwarte vogels, zoo groot als ganzen of entvogels, die ſcholfers by de onzen genoemd worden.

Men heeft 'er wilde paeuwen, grote blaauwe, en witte, en zwarte reigers. De witte zijn van middelmatige grote; maer de zwarte zoo groot als meeuwen, die meeft op de moeraſchen houden.

Daer zijn rietvogels, met rode bekken en benen, en meerkatten velerlei ſlagh van havikken, raven, cxters, en zeer grote vogelſtruisen.

Eenigen rekken met hun hals zoo hoogh, als een ruiters, die te paert zit. Zy zijn graeu van kleur, loopen met opgeſpalkte vleugels, zoo ſnel als een paert. Zy eeten allerlei groente, en ſlokken by wyle ſteen, koper, en yzer in.

Daer zijn zekere vogels, als ganzen, die zeer goede eyeren zonder dooren of geel hebben, en zijn van de grote als ganſe-eyeren. Zy zijn boven mate vet, en hierom by nae onmoghelyk om te eeten, hebbende meer de ſmaek van viſch, als vleefch.

Daer zijn zekere ganzen, wat kleinder als de hierlantſe: maer hoger van beenen, met graeuwe of witte plekken op 't lijf. Zy zijn boos van aert, en niet wel om tam te maken: dies zy andere vogel-

1682

Johan Nieuhof, 1618-1672
Zee en lantreise

- 1682 Zee en lantreise, door verscheide gewesten van Oostindien, behelzende veele zeltzaame en wonderlijke voorvallen en geschiedenissen. Amsterdam, weduwe van Jacob van Meurs, pp. i-iv, 1-312. [2620]
- 1703 Voyages and travels, into Brasil, and the East-Indies: containing, an exact description of the Dutch Brasil, and divers parts of the East-Indies; their provinces, cities, living creatures, and products; the manners, customs, habits, and religion of the inhabitants: with a most particular account of all the remarkable passages that happened during the author's stay of nine years in Brasil; especially, in relation to the revolt of the Portugueses, and the intestine war carried on there from 1640. to 1649. As also, a most ample description of the most famous city of Batavia, in the East-Indies.

Visit to Cape of Good Hope

Dutch text of Amsterdam, 1682

[6]

Wij verstonden ook, dat 'er een Rinoster, of neushoren, in een morasch vervallen was, die zich, van wege zijne zwaerte, daer niet uit helpen kon. De kommandeur Rietbeek stuerde eenige zoldaten derwarts, met musketten: maer de kogels stieten op zijn herde gerimpelde huid af. Dies zij hem een gat bij de schoft in hakken, en daer in schoten

[7]

totdat zij hem eindelijk doot kreegen.

De horen wort noch aen de Kaap in het fort bewaert, en daer uit bywyle de gezondheid gedronken.

Op kaart een Durer-neushoorn

- 1703 A Mapp of the Cape of Good Hope with its true situation. Plate between pages 184 and 185 in Johan Nieuhof, Voyages and travels, into Brasil, and the East-Indies: containing, an exact description of the Dutch Brasil, and divers parts of the East-Indies; their provinces, cities, living creatures, and products; the manners, customs, habits, and religion of the inhabitants: with a most particular account of all the remarkable passages that happened during the author's stay of nine years in Brasil; especially, in relation to the revolt of the Portugueses, and the intestine war carried on there from 1640. to 1649. As also, a most ample description of the most famous city of Batavia, in the East-Indies.
Map, 27 x 35 cm, slightly coloured.

This is 1703 English version of Dutch map which appeared in Nieuhof's travel book of 1682.

See: [Oscar I.] Norwich's Maps of Africa, an illustrated and annotated carto-bibliography. Second edition, revised and edited by Jeffrey C. Stone. Norwich, Vermont: Terra Nova press, 1997, pp. i-xxxvii, 1-409 - on p. 236.